

Date: 19th December-2024

**PENITENSIAR MUASSASADAN CHIQQAN YOSHLARNING
IJTIMOIYLASHUVIDA XORIY TAJRIBASINING O‘RNI**

Ibrohimov Jasurbek Akmal o‘g‘li

Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universiteti, Ijtimoiy ish kafedrası,
ijtimoiy ish (yoshlar bilan ishlash) magistri

Annotatsiya: Penitensiar muassasadan chiqqan yoshlar jamiyatga qayta qo‘shilishda ko‘plab qiyinchiliklarga duch keladilar. Ularning ko‘pchiligi qoralovchi stigma, ishga joylashishdagi cheklovlar, ijtimoiy yordamdan chetda qolish, psixologik va ijtimoiy moslashuvdagi muammolar bilan yuzlashadi. Ushbu muammolar ularning qayta jinoyat sodir etishiga va jamiyatdan yanada chetlashishiga olib kelishi mumkin. Dunyoning ko‘plab mamlakatlari bu jarayonni yengillashtirish va sobiq mahkumlarning ijtimoiylashuvini ta‘minlash uchun maxsus dastur va mexanizmlar ishlab chiqqan.

Kalit so‘zlar: penitensiar, penitensiar muassasalar, rehabilitatsiya, xulq-atvor qoidalari, jinoyat, jazolarni ijro etish.

Yoshlarning penitensiar muassasalardan chiqqanidan keyin jamiyatga qaytishi murakkab va ko‘p qirrali jarayon bo‘lib, bu ularning ijtimoiylashuviga katta ta‘sir ko‘rsatadi. Jinoyatchilikni kamaytirish, qayta jinoyat sodir etilishining oldini olish va sog‘lom ijtimoiy aloqalarni tiklash uchun sobiq mahkum yoshlarning rehabilitatsiyasi va integratsiyasi dolzarb ahamiyatga ega. Xorijiy tajriba shuni ko‘rsatadiki, jamiyatning barcha qatlamlarini, jumladan davlat organlari, nodavlat tashkilotlar va mahalliy hamjamiyatlarni jalb etish orqali bu jarayonni samarali tashkil qilish mumkin. Ushbu tadqiqot penitensiar muassasadan chiqqan yoshlarning ijtimoiylashuvi jarayonida xorij mamlakatlarining muvaffaqiyatli tajribasini tahlil qilish va milliy sharoitga moslashtirilgan yondashuvlarni ishlab chiqishni maqsad qiladi.

Xorij tajribasi: ilg‘or yondashuvlar tahlili

a. Skandinaviya mamlakatlari: Norvegiya, Shvetsiya, Finlyandiya tajribasi

Rehabilitatsiya va inson huquqlariga asoslangan yondashuv: Ushbu mamlakatlarda jazoni ijro etish tizimi mahkumlarni nafaqat jazolash, balki ularga yangi imkoniyatlar yaratishga qaratilgan.

Asosiy tamoyillar:

Penitensiar muassasalarda ta‘lim va kasbiy tayyorgarlik dasturlari. “Ochik qamoqxona” tizimi: mahkumlar jamiyat bilan aloqada bo‘lib, mehnat qilish va malaka oshirish imkoniyatiga ega. Post-penitensiar yordam: sobiq mahkumlarga maxsus rehabilitatsiya markazlari orqali qo‘llab-quvvatlash ko‘rsatiladi.

b. AQSh va Kanada tajribasi

Nodavlat sektorning faol ishtiroki: Sobiq mahkumlarga ijtimoiy xizmatlar va maslahatlarni ko‘rsatishda nodavlat tashkilotlar va ko‘ngillilar faol ishtirok etadi.

Ta‘lim va kasbiy o‘qitish:

Date: 19th December-2024

Mahkumlik davrida professional malaka olish va o'qishni davom ettirish imkoniyatlari mavjud. Muassasadan chiqqan yoshlarni ish bilan ta'minlash uchun davlat va xususiy sektor o'rtasida hamkorlik dasturlari yo'lga qo'yilgan. Maxsus dasturlar: Reentry (qayta jamiyatga integratsiya) dasturlari orqali sobiq mahkumlarning huquqlari himoya qilinadi va ijtimoiy moslashuv ta'minlanadi.

c. Yaponiya tajribasi

Mahalliy hamjamiyatlarning roli: Sobiq mahkumlarni jamiyatga qayta integratsiya qilishda mahalliy hamjamiyatlar va diniy tashkilotlar faol ishtirok etadi. Individual yondashuv: Har bir sobiq mahkumning ehtiyojlari va imkoniyatlarini o'rganib, ularga mos ko'mak dasturi ishlab chiqiladi.

Ko'ngillilar yordam tizimi:

Yaponiyada ko'ngillilar tomonidan tashkil etilgan maxsus guruhlar sobiq mahkumlarga psixologik yordam va ijtimoiy yordam ko'rsatadi.

d. Germaniya va Gollandiya tajribasi

Tibbiy va psixologik yordam: Sobiq mahkumlar rehabilitatsiya markazlarida psixologik va sog'liqni saqlash xizmatlaridan foydalanadi. Ijtimoiy moslashuvning huquqiy kafolatlari: Davlat tomonidan sobiq mahkumlarga ish joylari taklif etiladi va ularning ijtimoiy huquqlari himoya qilinadi.

"Ikkinchi imkoniyat" tamoyili: Har bir mahkum jamiyatga qayta qo'shilishi uchun yangi imkoniyatlarga ega bo'ladi.

3. Xorijiy tajribadan olingan saboqlar

Davlat va jamiyatning hamkorligi: Rehabilitatsiya jarayoni davlat idoralari, nodavlat tashkilotlar va jamiyatning barcha qatlamlari ishtirokida amalga oshirilishi lozim.

Ta'lim va mehnat bilan bandlik: Yoshlarni ijtimoiylashuvining eng samarali usuli – ularni ish bilan ta'minlash va o'z qobiliyatlarini rivojlantirishga ko'maklashishdir.

Psixologik yordam va maslahatlar: Sobiq mahkumlarning ruhiy salomatligi va jamiyat bilan ijtimoiy aloqalarini tiklash muhim ahamiyatga ega. Stigmani bartaraf etish: Jamiyatda sobiq mahkumlarga nisbatan salbiy munosabatni o'zgartirish uchun targ'ibot va ma'rifat ishlari olib borilishi lozim.

4. Tavsiya va xulosalar

Milliy rehabilitatsiya dasturlarini ishlab chiqish: Xorijiy tajribani mahalliy sharoitga moslashtirib, yoshlar uchun maxsus dasturlarni amalga oshirish.

Maxsus rehabilitatsiya markazlari tashkil etish: Penitensiar muassasadan chiqqan yoshlarning ijtimoiy va iqtisodiy moslashuvi uchun markazlar ochish.

Ijtimoiy xizmatlarni rivojlantirish: Sobiq mahkumlarga huquqiy, psixologik va ijtimoiy yordam ko'rsatishni yo'lga qo'yish.

Kasb-hunar va ta'lim dasturlari: Yoshlarning yangi kasblarni o'rganishi va mehnat bozoriga moslashuvini ta'minlash.

Hamkorlikni kuchaytirish: Davlat va nodavlat tashkilotlar o'rtasida hamkorlik mexanizmlarini kuchaytirish.

Date: 19th December-2024

Penitensiar muassasalardan chiqqan yoshlarning ijtimoiylashuvi nafaqat ularning shaxsiy hayotiga, balki jamiyatning barqarorligiga ham ta'sir ko'rsatadi. Xorijiy tajriba shuni ko'rsatadiki, bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun quyidagilar muhim ahamiyatga ega:

Reabilitatsiya va integratsiyaga yo'naltirilgan tizim yaratish: Ta'lim, kasbiy tayyorgarlik va psixologik qo'llab-quvvatlash dasturlarini yo'lga qo'yish orqali sobiq mahkumlarning jamiyatga qaytishi uchun zarur sharoitlar yaratish.

Jamiyat va davlat hamkorligi: Nodavlat tashkilotlar, mahalliy hamjamiyatlar va xususiy sektorni jalb etish orqali ijtimoiylashuv jarayonini samarali tashkil qilish.

Ishga joylashish imkoniyatlarini oshirish: Sobiq mahkumlarning ish bilan bandligini ta'minlash orqali ularning ijtimoiy va iqtisodiy jihatdan mustaqilligiga erishish.

Stigmani bartaraf etish: Jamiyatda sobiq mahkumlarga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantirish uchun targ'ibot va ma'rifat ishlari olib borish.

Mahalliy sharoitga mos dasturlarni ishlab chiqish: Xorijiy tajriba asosida milliy ehtiyoj va resurslarni inobatga olgan holda samarali dasturlarni yo'lga qo'yish. Xulosa qilib aytganda, penitensiar muassasadan chiqqan yoshlarning ijtimoiylashuvi masalasi keng qamrovli va ko'p qirrali yondashuvni talab etadi. Xorijiy mamlakatlar tajribasi bu jarayonda samarali strategiyalarni ishlab chiqish va joriy etishda muhim manba bo'lib xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Дисциплинарная ответственность заключенных в тюрьмах Англии : анализ. обзор / В. Е. Южанин, В. Н. Чорный ; М-во юстиции Рос. Федерации, Акад. права и упр. - Рязань : Академия права и управления, 2004. – 20-35
2. Ресоциализация лиц, отбывающих наказание, и их социальная адаптация после освобождения (Венгрия, Великобритания, Финляндия, Швеция, ФРГ. № 4. М.: ГИЦ МВД СССР, 1991. С. 5-18.
3. Уголовно-исполнительное право. М., 2006. Т.2. с. 560.
4. Кузнецов М.И., Казанцев В.Н., Ивашин Д.В. Социальная работа в пенитенциарных системах зарубежных стран: Учеб. пособие. Рязань, 2004. С. 20-60.
5. Громов В.В., Лебедев В.В., Попов В.И. Социальная помощь осужденным в ИТУ и освобожденным от
6. наказания: генезис, проблемы, предложения // Личность преступника и исполнение уголовных наказаний: сб. науч. тр. – М., 1991. – С. 90.

